

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

Сонымен, қоғамдағы әр түрлі тұлғалардың арасындағы ұзаққа созылған пікірталастардың болуына қарамастан, халықаралық бала асырап алу мәселесі бойынша қалыптасқан келеңсіз жағдай ашық түрде қалып отыр. Аталған мәселе бойынша заңдағы жіберілген қателіктер халықаралық бала асырап алу үрдісіне қатысушылардың әрқайсысына заңдағы ақаулықтар мен түсініксіз жайттарды өз мақсатына жету үшін пайдалану мүмкіндігін беріп, қазақстандық балаларды шетелге заңсыз жолмен алып кетуге жол ашып отыр. Заңнамада Қазақстан аумағындағы халықаралық агенттіктердің қызметіне қатысты тиісті нормалардың болмауы науқас балаларға көмек көрсетумен айналысатын агенттіктердің заңдастырылған қызметіне күмән келтіреді.

Әлем бізді құрметтесін десек, өз ұлтымызды, ұлттық бейнемізді, балаларымызды, алдымен, біздің өзіміз бар сезімімізбен, ақыл-ойымызбен, ісімізбен, бүкіл қимыл-әрекетімізбен құрметтеуіміз керек. Өзінің ұлттық бейнесін таба алмаған ұлттардың басқа ұлттарға жем болатынын, табан астында тапталатынын естен шығармайық. Тек өзінен кейінгілерді, ұрпағын ойлай білетіндер ғана ұлттарды өмір сүру және алға басу мүмкіндіктеріне жеткізе алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. Қазақстан Республикасының «Неке және отбасы туралы» 1998 жылғы 17 желтоқсандағы № 311-І Заңы//Қазақстан Республикасы Парламентінің жаршысы. - 1998. - №aktobegazeyi.kz/ p=6355
2. Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексі. - 13 шілде 1999 жылғы № 411 Заңы // Қазақстан Республикасы Парламентінің жаршысы. - 1999. - № 18. - 644-қ.
3. Қазақстан Республикасының «Балаларды қорғау және баланы шетелдік асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы Конвенцияны ратификациялау туралы» 2010 жылғы 12 наурыздағы № 253-IV Заңы//Егемен Қазақстан. - № 98,99 (25945). - 17 наурыз.
<http://thenews.kz./2010/01/28/234616.html>
4. Бала асырап алу, соның ішінде Шетел азаматтарының бала асырап алу туралы мәліметтер № 1-У нысанды статистикалық есепті және оны құру бойынша нұсқаулықты бекіту туралы Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының 2006 жылғы 28 желтоқсандағы № 79 Қаулысы.[minber.kz/ p=1213](http://minber.kz/p=1213)
5. Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрінің «Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын ұл (қыз) балаларды асырауға тілек білдірген шетелдік азаматтарды есепке алу жөніндегі есепті бекіту туралы» 1999 жылғы 17 маусымдағы № 655 және «Шетелдіктердің асырап алуына берген Қазақстан Республикасы азаматтары болып табылатын ұл (қыз) балаларды есепке алу туралы нұсқаулықты бекіту туралы» 2003 жылғы 11 сәуірдегі № 08–1/31 Бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің 2005 жылғы 30 қарашадағы № 08–1/363 Бұйрығы // www.zakon.kz

УДК 341.9

ҰЛЫБРИТАНИЯ ЗАҢНАМАСЫНДАҒЫ ULTRA VIRES ДОКТРИНАСЫНЫҢ ҚОЛДАНЫС СИПАТТАМАСЫ

Шуакбаев Адилет Санатович

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті Заң факультетінің
«5В030200 – Халықаралық құқық» мамандығының 3-курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші - з.ғ.м., аға оқытушы Ақылов Д.О.

Азаматтық құқық саласындағы заңды тұлғалар көп жағдайда жеке тұлғаларға ұқсас болып келеді. Адамдар сияқты ұйымдар да заңдық тұрғыдан елеулі іс-әрекеттер жасай алады,

сонымен қатар құқықтарға ие болады және өздеріне жауапкершілік ала алады. Алайда, елеулі айырмашылықтар бар екенін естен шығармаған жөн. Адамнан айырмашылығы, ұйым шынайы әрекет ететін тұлға емес, заңды түрдегі абстракция болғандықтан, жеке әрекет жасай алмайды. Заңды тұлға органының қандай да бір іс-әрекет жасауы, осы заңды тұлға үшін тиісті салдардың туындауын білдіреді ме деген сұрақ туындайды. Жоқ, олай емес.

Шектеудің екі түрі бар. Біріншіден, үнемі шектеусіз заңды әлеуетке ие адамға қарағанда, ұйымның құқықтық қабілеті, әртүрлі әрекеттерді жасауы, заңмен немесе осы ұйымның нормативтік құжаттарымен шектелуі мүмкін. Осылайша, ресейлік коммерциялық емес ұйымдар (коммерциялық ұйымдарға қарағанда) тек қана арнайы құқықтық әлеуеттерге ие, яғни нормативтік мақсаттарына сәйкес келетін іс-әрекеттерге ғана құқылы болды. Құқықтық мүмкіндіктің шегінен тыс шыққан жағдайда, ұйымның әрекеттері заңды салдары жоқ болып танылуы мүмкін (бірақ олай болмауы да мүмкін, заңның нақты ережелеріне байланысты). Батыстық құқықтық әдебиетте, заңды тұлғаның өзінің құқықтық мүмкіндіктері шегінен шығуын, әдетте латынша *ultravires* терминімен сипаттайды [1].

Екіншіден, заңды тұлғаның осы органның өкілеттіліктеріне қатысты шектеулері болуы мүмкін. Бұл өкілеттіліктер заңмен немесе ұйымның негізін қалаушы құжаттарымен шектелуі мүмкін, сонымен қатар ішкі қызметтік нұсқаулармен де шектелуі мүмкін. Мысалы, акционерлік қоғамның жарғысында қоғамның бас директоры директорлар кеңесінің келісімінсіз компанияға тиесілі жылжымайтын мүлікті иеліктен шығаруға құқылы емес; көбіне мұндай шектеулер ресейлік тәжірибеде акционерлер мүддесі үшін, басқару өкілеттіктерін шектеу арқылы пайдаланылады. Егер орган өз құзыреттілігінен асып кетсе, оның іс-әрекеттерінің заңды салдарлары жоқ деп танылуы мүмкін (бірақ олай болмауы да мүмкін). Құзыреттілігінен асқан жағдайда, орган *ultravires* әрект жасап жатыр деп есептеледі, дегенмен кейбір авторлар бұл терминді заңды тұлғаның құқықтық мүмкіндіктерінің шегінен шыққанда ғана қолданады. Сондай-ақ, заңды тұлғаның (өкілінің) өзінің өкілеттіктерін асыруға қатысты жағдайды қысқаша қарастырамыз.

Соңғы 150 жыл ішінде, яғни заңды тұлға ұғымы қазіргідей мағынада қолданылған сәттен бастап, шетелдіктердің, Ресейді атамағанда, корпоративті құқығы мен құқық қолдану тәжірибесі елеулі өзгерістерге ұшырады.

1968 жылы Еуропалық қоғамдастық Кеңесі (қазір Еуропалық Одақ) бірінші директиваны қабылдады, үшінші тараптарға (яғни, ең алдымен компанияның коммерциялық контрагенттеріне) байланысты *ultravires* доктринасын тиімді түрде жойды. Директиваға сәйкес, үшінші тараппен жасалатын мәмілеге дау тудыратын компания, әдетте, өз жарғысында белгіленген шектеулерге сілтеме жасау мүмкіндігінен айырылады. Бұл компанияның заңды қабілеттілігінің шектеулері сияқты, сондай-ақ оның органдарының өкілеттіктерінің шектеулеріне де қатысты. Қазіргі уақытта бұл нормалар корпоративтік құқықтың халықаралық стандартына айналды: оны тек ЕО елдері ғана емес, сонымен бірге, тіпті белгілі бір дәрежеде, тіпті АҚШ-та сақтайды [3].

Ұлыбританиядағы маңызды ерекшеліктері бар, қазіргі заманға ұқсас корпоративтік заңнама XIX ғасырдың ортасында пайда болды. Осы ерекшеліктердің қатарында біз мыналарды атап айтамыз: компанияларды тіркеу тәртібі (арнайы мемлекеттік рұқсат қажет емес); басқару мен қызмет ету функцияларын саралау; қатысушылардың шектеулі жауапкершілігі. Сол уақыттағы маңызды заңнамалық актілер: 1856 жылғы «Акционерлік қоғамдар туралы», 1855 «Акционерлік қоғам туралы», 1856 «Акционерлік қоғамдар туралы», 1862 жылғы «Компания туралы» Заңы.

Заңды тұлғалардың құқықтарын шектеудің алғашқы қадамдары, компания қатысушылары алдындағы жауапкершілікті шектеудің логикалық салдары ретінде 1856 жылғы заңнамада жасалынды. Бұл кезге дейін компания серіктестікке ұқсас және шексіз келісім қабілетіне ие болды. 1856 жылғы жаңа заңға сәйкес, әрбір компания өзінің негізгі келісім шартында өзінің заңды қабілеттілігін айқындауға бағытталған компанияның қызметіне (объектілеріне) арналған міндеттер туралы тармақ енгізуге міндетті болды. Бұл заң 1862 жылдан іске аса бастады. Осыған қарамастан, осы мәселеде елеулі заңды белгісіздік

қалып қойды. Заңды осылай түсіну керек пе, компания өзінің негізгі құжаттарында тыйым салынбаған кез келген іс-әрекетті істей ала ма әлде, керісінше тек қана дәл рұқсат етілген іс-әрекеттерді жасай ала ма? Бұл тұрғыда заң үнсіз қалды.

1948 жылы компаниялар туралы жаңа заң қабылданды (Companies Act 1948). Компанияларға үшінші тұлғалармен қарым-қатынаста жеке тұлғалардың құқықтарын (яғни, *ultra vires* ережесін нақты жойған кезде) беру жөнінде ұсыныстар айтылғанына қарамастан бұл қадам жасалынбады. Есесіне компаниялар алғаш рет өз қызметінің мақсаттарына өзгерістер енгізу мүмкіндігіне ие болды (қатысушылардың арнайы шешімі, яғни төрттен үш дауыс және жиналыс туралы хабардар етудің белгілі бір тәртібі болды).

Сот жүйесінің 1970 жылдан кейінгі келесі маңызды қадамы корпоративтік өкілеттіктерді шектен тыс пайдалану мен құқықтық мүмкіндіктерді шектеуді қадағалау болды. Бұл жағдайда өз мүлкін банкке кепіл ретінде берген компания туралы мәселе болды. Содан кейін, банкпен қарым-қатынас орнатпай, компания сол жылжымайтын мүлікті кепіл туралы білмейтін басқа заңды тұлғаға (корпорацияға) сатты. Корпорация жылжымайтын мүлікке қатысты өз құқықтарын қорғауға тырысып, компанияның құқық мүмкіндерін аса пайдалану негізінде кепіл шартын бұзды. Талапкердің пікірінше, кепіл келісімшарты компания мүддесіне емес, басқа тұлғалардың (сол топтағы компаниялардың) мүддесіне сай жасалған. Бұрынғы прецедентті негізге ала отырып, осындай мәміленің *ultra vires* ережесіне сай екенін ескеріп, оны жарамсыз деп тұжырымдауға болады.

Алайда сот бұл жағдайды дұрыс емес деп дәлелдеп, келесі дәлелдеулерді келтірді.

Егер директорлар компанияның активтерін дұрыс пайдаланбаған болса, бұл олардың міндеттерін орындамағаны үшін шағымның негізі бола алады. Егер мәміле міндеттемелерді бұза отырып жасалғанын білетін болса, мәміленің қарама-қарсы жағына да шағым түсіріледі. Сәйкес жағдайларда, мәміленің ешқандай нәтижесі болмауы да мүмкін. Дегенмен, мұның бәрі агенттік туралы әдеттегі құқықтық нормалардан туындайды және компанияның құқықтық мүмкіндіктеріне ешқандай қатысы жоқ.

Осылайша, бұл сұрақ үшінші тұлға алдындағы агенттің (компанияның атынан келісімшарт жасасқан тұлғаның) жасаған іс-әрекеттерінің жауапкершілік мәселесіне алып келді. Ұлыбританияда агенттік қызмет көрсету құқығы өте егжей-тегжейлі жасалынған. Ол өзінің түп тамырымен жалпы ағылшын құқығының тарихында жатыр, оның негізгі көзі нормативтік емес, уақытқа байланысты соттық прецедент және соттық дәстүр болып табылады (яғни, көптеген нормаларға сәйкес, бірінші соттық прецедентті көрсету мүмкін емес болып табылады). Агенттік құқық туралы кейбір британ-америка нормалары АҚШ туралы бөлімде толығырақ қарастырылады, еске ала кететін жәйт, егер қарсы жақ агенттің (ал бұл жағдайда директордың) іс-әрекетінің дұрыс еместігіне куә болса, мәміле жарамсыз болып табылады [4].

Көріп отырғанымыздай, директорлар өкілеттілігінің артуы болған кезде, компания өзінің заңды қабілеттілігінен асып түскен кездегі қағидалар орындалады. Алайда мәміленің қарсы жағында үшінші тарап емес, компанияның директоры немесе онымен байланысқан адамдар болатын болса, онда мәміле, директорлар кеңесінің өкілеттілігінің артуымен және компания талабына байланысты жарамсыз болып табылуы мүмкін.

Заңның келесі бабында компаниямен мәміле жасайтын қатысушылардың негізгі құжаттарды оқып шығу қажеттілігі іс-жүзінде жойылады.

Компаниямен мәміле жасасқан жақ, мәміленің компанияның келісімшартында рұқсат етілгені немесе директорлар кеңесі мүшелерінің міндеттемелерді орындауы және басқаларға рұқсат беру туралы шектеулері бар екені туралы білуге міндетті емес.

Осылайша, компаниямен ісі бар адам, оның негізгі құжаттарының мазмұнын біледі деп болжанатын «конструктивті хабарлама доктринасы», негізгі құжаттарда белгіленген шектеулерге байланысты жойылды (себебі олардың көшірмесін әрқашан тіркеу органынан сұрауға болады) [5].

Британ компанияларының заңдары мен ЕЭК-тың Бірінші директивасының (Ұлыбританияда, әрине, заң тікелей әсер етеді) тұжырымдамасына кейбір тән

айырмашылықтарды атап өтейік. Біріншіден, егер директива компанияның «органдары» туралы айтса, онда заң «директорлар кеңесі» (board of directors) туралы айтады. Шын мәнінде, британдық корпоративтік құқық бойынша директорлар (директорлар кеңесін құраушылар) компанияны басқаруға жауап беретін коллективті орган болып табылады; олар директорды басқарушыны (managing director), тағайындай алады және оған кеңестің өкілеттіліктерінің бір бөлігін береді.

Қорытындылай келе, 2005 жылдың қарашасында ағылшын корпоративтік құқығын жаңаша реформалауға бағытталған заң жобасы шығарылғанын атап өтуге болады [6].

1. Қоғам қызметінің мақсаттары туралы бөлім қауымдастық туралы меморандумнан (Memorandum of Association) жарғыға (Articles of Association) ауыстырылды, ендігіде оларға өзгерістер енгізуге мүмкіндіктер бар.

2. Егер жарғы қоғамның мақсаттарын нақты түрде шектемесе, олар шексіз деп саналады.

3. § 35 (1) ережесі өзгеріссіз қалды (заңмен белгіленген шектеулер компания мәмілелерінің жарамдылығына әсер етпейді, жоғарыда қараңыз), бірақ мұндай мәмілелерге қатысуға мүмкіндік беретін § 35 (2) тармақтары алынып тасталды.

4. §§ 35A-35B директорларының өкілеттіктеріне қатысты ережелер өзгеріссіз қалады (кейбір қайта құрулардан басқа).

Егер заң осындай формамен қабылданатын болса, *ultra vires* доктринасы ағылшын тіліндегі корпоративтік құқықта, шын мәнінде, түпкілікті жойылады. Осыған байланысты корпоративтік құқық «континенттік стандарттарға» толық сәйкес келеді.

Бастапқыда жалпы құқықтың барлық заңдары (бұрынғы және қазіргі британдық колониялар) *ultra vires* доктринасын ұстанатын, дәстүрлі британдық корпоративтік модельді қолдады. Алайда соңғы жылдары, жалпы тенденцияға байланысты, көптеген елдер (мысалы, Канада мен Австралия) *ultra vires* доктринасынан бас тартты. Кейбіреулер Ұлыбританияға қарағанда басқаша әрекет етті, заңды тұлғаларға жеке тұлғалардың барлық құқықтарын беріп, яғни корпоративтік құқықтан компанияның құқықтық қабілетін жоғарылату тұжырымдамасын толығымен жойды.

Британдық Виргин аралдары BVI International Business Companies Act 1984 (as amended), халықаралық бизнес-компаниялар туралы заңының ережелері, БВО – Ұлыбританияның шет аумағы болса да, американдық аналогы бар мәтіндермен сәйкес келеді [7]. Алайда BVI-дың жаңа корпоративтік заңнамасында (BVI Business Companies Act 2004), 2007 жылдан бергіні ауыстырып келе жатқан заңнамада сұрақ қысқаша түрде талқыланған (§ 29): «Компанияның ешқандай әрекеті компания әрекет ету құқығына, құқықтық мүмкіндіктерге немесе өкілеттіліктерге ие болмағандықтан ғана жарамсыз болып табылмайды». Бұл жағдайда акционерлерден компанияға талап қою мүмкіндіктері мен компанияның басшылығына қатысты барлық ескертпелер BVI-дан заң шығарушылармен алынып тасталды. (Бірақ бұл мұндай талаптардың орындалмайтынын білдірмейді)

Жалпыға ортақ заңдылықтың барлық елдерде ведомстволық құқық туралы жазбаша ережелері бар екенін есте ұстаған жөн (негізінен бұл ережелер АҚШ туралы бөлімде талқыланған ережелермен сәйкес келеді), бұл ережелер компания басшылығының өкілеттіктерін асыра пайдаланудың заңды салдарлары туралы мәселені шешу үшін маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. http://www.roche-duffay.ru/articles/ultra_vires.htm - ednref1 First Council Directive of 9 March 1968, 68/151/EEC, 1968 OJ L 65.
2. Stephen Griffin, The Rise and Fall of the Ultra Vires Rule in Corporate Law, <http://www.solent.ac.uk/law/mjls/papers/griffen.htm> (last visited 2005).
3. Ashbury Railway Carriage and Iron Co. Ltd v. Riche, (1875) L.R. 7 H.L. 653, [1874-80] All ER Rep Ext 2219 (1875).
4. Attorney-General v Great Eastern Railway Company, (1880) 5 App. Cas 473, [1874-1880] All ER Rep Ext 1459.

5. Charterbridge Corp Ltd v Lloyds Bank Ltd, [1970] Ch 62, [1969] 2All ER 1185.
6. Arthur R. Pinto & Douglas M. Branson, Understanding Corporate Law 15 (Matthew Bender, 1999).
7. Powell v. MVE Holdings, Inc., 626 N.W.2d 451 (Ct.App., Minn., 2001), 2001Minn.LEXIS 443 (Minn.2001).